

Tvistelovbrev nr. 3

Parter, prosessdyktighet og stedfortredere

Tvisteloven kapittel 2 omhandler krav til partsevne, prosessdyktighet og hvem som kan være stedfortredere. I forhold til tvistemålsloven representerer kapitlet lovteknisk en nyvinning, idet tvistemålsloven kun har regler om prosessdyktighet i kapittel 3 samt enkelte regler om stedfortredere.

Tvl. § 2-1 angir hvem som har partsevne. Tvistemålsloven har ingen tilsvarende bestemmelse, men det kan utledes av forutsetningene for reglene i kapittel 3 hvem som kan ha partsevne. Tvl. § 2-1 er ment å videreføre gjeldende rett. Med "partsevne" menes de krav som må stilles til at en person eller sammenslutning skal kunne være part i en sak. Første ledd omhandler det som gjerne betegnes som alminnelig partsevne. Stikkordsmessig er det disse som har alminnelig partsevne: fysiske personer, stat, kommuner, fylkeskommuner, selskaper (blant annet aksjeselskap og ansvarlige selskaper), samvirkelag, sparebanker, stiftelser, konkursbo og dødsbo under offentlig skifte, samt andre sammenslutninger og selvstendige offentlige virksomheter når dette følger av særlovgivningen.

Tvl. § 2-1 annet ledd regulerer når andre – "løsere" – sammenslutninger enn de som er nevnt i første ledd, kan ha partsevne. Regelen kodifiserer ulovfestet rett og tar særlig sikte på foreninger. Bestemmelsen forutsetter at sammenslutninger kan ha partsevne i slike tilfelle, selv om de ikke har alminnelig partsevne. I helhetsvurderingen må det ses hen til om sammenslutningen har en fast organisasjonsform, en formalisert medlemskapsordning, egne midler, sammenslutningens formål og hva søksmålet gjelder. Det sistnevnte momentet – vurderingen av søksmålsgjenstanden i forhold til den aktuelle sammenslutningen – vil ha sterke berøringspunkter til vurderingen av tilknytningskravet etter tvl. §§ 1-3 og 1-4. For øvrig er de momenter som er nevnt i tvl. § 2-1 annet ledd ikke uttømmende.

Tvl. § 2-2 omhandler prosessdyktighet (prosessuell handleevne), og er ment å videreføre gjeldende rett. Generelt innebærer bestemmelsen en tydeliggjøring og forenkling av reglene på området, samt en kodifisering av unntak fra prosessdyktighet som har blitt oppstilt i rettspraksis. I første ledd gis en definisjon av prosessdyktighet: evnen til å opptre i retts sak, herunder reise og ta imot søksmål. Tvistemålsloven har ingen tilsvarende bestemmelse. Annet ledd første punktum angir at myndige personer som hovedregel er prosessdyktige. Dette fremgår kun indirekte av tvistemålsloven kapittel 2. Annet ledd annet punktum inntar en særregulering av utlendingers prosessdyktighet, og svarer til tvistemålsloven § 40 annet ledd, se for øvrig NOU 2001: 32 side 660 om de deler av § 40 som ikke videreføres. Tredje ledd gir hovedregelen om at umyndige (mindreårige og umyndiggjorte) ikke er prosessdyktige,

såfremt ikke annet følger av særlovgivningen. Dette følger kun forutsetningsvis av tvistemålsloven § 37 første ledd.

Tvl. § 2-2 fjerde ledd og femte ledd er ment å videreføre de unntak fra prosessdyktighet som må oppstilles på grunn av sinnssykdom mv. Fjerde ledd omhandler de tilfeller hvor en person er i en slik helsesituasjon at vedkommende ikke er i stand til å ivareta sine interesser under saken. Regelen er ikke knyttet opp til noen bestemt medisinsk diagnose, men vergemålsloven § 90 a første ledd vil kunne danne et utgangspunkt for vurderingen. Femte ledd gir en avvisningshjemmel i visse ekstreme tilfelle, og innebærer en kodifisering av unntak for prosessdyktighet som rettspraksis har knesatt i disse tilfellene, jf. Rt. 1995 side 1113, Rt. 1997 side 726 og Rt. 2000 side 1379. Det oppstilles to kumulative vilkår: For det første må saken ”utvilsomt” mangle et fornuftig formål, og dernest må saken være anlagt av en person som ”misbruker rettsapparatet ved gjentatte ganger å ha anlagt slike saker”, se NOU 2001: 32 side 658 og 661.

Tvl. §§ 2-3 til 2-5 regulerer spørsmål om stedfortreder. Stedfortreder må parten ha når vedkommende ikke selv er prosessdyktig, eller er et upersonlig rettssubjekt. Tvl. § 2-3 første ledd angir at stedfortrederen skal ivareta alle partens rettigheter og plikter i saken. Dette samsvarer i hovedsak med gjeldende rett, men fremgår ikke direkte av tvistemålsloven. Paragraf 2-3 klargjør videre at stedfortrederen kan inngå bindende rettforlik på vegne av sin part, se NOU 2001: 32 side 657 og 661–662. Tvl. § 2-4 omhandler stedfortreder for umyndige, og viderefører tvistemålsloven §§ 37 og 39.

Tvl. § 2-5 regulerer stedfortreder for upersonlige rettssubjekter, og viderefører i hovedsak tvistemålsloven § 42. Hvem som er stedfortreder angis gjennom en henvisning til domstolsloven § 191 (hvem som kan motta forkynnelser for ulike typer sammenslutninger), jf. tvl. § 2-5 første ledd. Tvl. § 2-5 annet ledd omhandler delegasjon av adgangen til å være stedfortreder, og innebærer en vesentlig oppmykning i forhold til gjeldende rett, se NOU 2001: 32 side 656–657 og 662–663 samt Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 370. Bestemmelsen slår fast at det er adgang til delegere stedfortrederskapet. Praksis har vist at det er et behov for delegasjonsadgang, se også Rt. 1998 side 152. Delegeringen kan skje til en som er tilsatt i rettssubjektet (daglig leder, avdelingsleder mv.) eller tilknyttet den del av virksomheten som søksmålet gjelder (typisk tillitsvalgt). Delegasjonen må være skriftlig, og kan begrenses til én sak eller bestemte sakstyper, jf. annet ledd annet punktum. Delegeringen kan ikke begrenses slik at den ikke omfatter forliksfullmakt, jf. annet ledd tredje punktum og Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 370.

Aktuelle problemstillinger:

1. I hvilke tilfelle vil vurderingen av partsevne etter tvl. § 2-1 og spørsmålet om rettslig interesse i tvl. §§ 1-3 og 1-4 kunne gli over i hverandre?
2. Avvisningsregelen i tvl. § 2-2 femte ledd – hvilket anvendelsesområde vil den ha?
3. Hvilke problemer vil i praksis kunne oppstå i forhold til delegasjon av adgangen til å opptre som stedfortreder, jf. tvl. § 2-5 annet ledd?

Utarbeidet av
rådgiver Karl Otto Thorheim,
Justisdepartementet, Lovavdelingen